

Тетяна БАЛАШОВА,

orcid.org/0009-0002-1792-9812

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) balaschowa@yahoo.de

МЕТОД АСОЦІАЦІЙ ЯК ЕМОЦІЙНО-КОГНІТИВНА СТРУКТУРА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ЛЕКСИКИ НА ЗАНЯТТЯХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ (ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ) ЗІ СТУДЕНТАМИ ПЕРШОГО КУРСУ

У статті розкрито доцільність осягнення лексичного матеріалу другої іноземної мови, власне німецької, за допомогою засобів мнемотехніки, а саме методу асоціацій. Окреслено переваги та недоліки накладання асоціативної фонетичної канви лексем рідної мови та першої іноземної (англійської) на схожі нові інішомовні (з однаковою та різною семантиками). Також зазначено видові форманти креації асоціативного ланцюжка (на фонетичній, автобіографічній емотивній, комунікативній основах, вкраплення іноземних слів у текстовий потік рідної, української мови) та важливість синтезування аудіальних, візуальних, кінестетичних елементів для залучення різних видів чуття студентів, що дозволить лексичний матеріал швидше перемістити у довготривалу пам'ять із залученням конкретних образів, які репрезентують смислове наповнення слів.

Обґрунтовано ефективність та важливість полегшеного сприйняття лексичного фонду на основі психолого-когнітивних вікових факторів студентів першого курсу: кореляції уяви, творчого та критичного мислення, що дозволяє диференціювати явища германських мов, прикріплювати образні елементи лише до конкретної семіотичної структури. Така форма осягнення лексики дає можливість швидше усвідомлювати аспекти граматики (використовуючи логічні ланцюжки поєднання знань) та одразу застосовувати мовні навички в комунікативній сфері (за допомогою також засобів ІКТ на занятті).

Виокремлено також актуальність вкраплення методу асоціацій через поширення сучасної мовної системи освіти (збільшення кількості вивчення іноземних мов), яка базується на загальноєвропейських рекомендаціях залучення молоді до процесу світової інтеграції, культурології різних народів, розвитку явищ білінгвізму, полілінгвізму та вмінні швидко орієнтуватись для роботи в потоці великої кількості інформації різних менталітетних структур світу.

Ключові слова: *метод асоціацій, мнемотехніка, мовна особистість, німецька мова.*

Tetyana BALASHOVA,

orcid.org/0009-0002-1792-9812

Lecturer at the Department of Applied Linguistics

Lviv Politechnic National University

(Lviv, Ukraine) balaschowa@yahoo.de

THE ASSOCIATION METHOD AS AN EMOTIONAL-COGNITIVE STRUCTURE OF VOCABULARY LEARNING IN GERMAN LESSONS (SECOND FOREIGN LANGUAGE) WITH FIRST-YEAR STUDENTS

In the article, we outline the expediency of studying the lexical material of a second foreign language, actually German, using mnemonics, namely the method of associations. We also described the advantages and disadvantages of superimposing the associative sound form of lexemes of the native language, the first foreign language (English) on similar foreign language ones (with a difference in semantics). We have analyzed and diversified the creation of an associative chain (on the phonetic, autobiographical, emotional, communicative basis, combining several foreign words into the text flow of the native Ukrainian language, which is 90%) and the importance of synthesizing auditory, visual, kinesthetic elements to attract different types of students' senses, which will allow the lexical material to be moved into long-term memory faster with the involvement of specific images that represent the semantic content of words.

We substantiated the effectiveness and importance of easier perception of vocabulary based on psychological and cognitive age-related factors of the development of first-year students: dominance of imagination, creative thinking, priority perception of game activities in class. By activating these thinking structures in lessons, students can better differentiate the phenomena of different languages, attach figurative elements only to a specific semiotic structure. This method of learning vocabulary helps later to quickly understand aspects of grammar (using logical chains of knowledge combination) and immediately apply language skills in the communicative sphere (with the help of technical tools in the lesson).

We also highlighted the relevance of using the association method. This is connected with the development of the modern linguistic system of education (increasing the number of foreign language studies) based on pan-European recommendations for the involvement of young people in the process of world integration, cultural studies of different peoples, the development of the phenomena of bilingualism, multilingualism and the ability to quickly navigate the flow of a large amount of information from different mental structures of the world.

Key words: association method, mnemonics, language personality, German language.

Постановка проблеми. Сьогодні домінує інформаційна складова світового прогресу, яка прийшла на зміну технологічній. Тому найбільшою вимогою для суспільства постала динамічність, швидкість пристосування до нових умов та пізнання щоразу інших, глибших знань. Система освіти є структурою, яка найшвидше має відповідати вимогам нового часу, адже молодь, яка випускається, не повинна загубитись в житті, а швидко знайти роботу за майбутньою спеціальністю і стати «громадянином» світу. Осягнення німецької мови зараз поступово розширює горизонти міжкультурного спілкування та почасти стає пріоритетно другою або третьою іноземною мовою (після англійської). В університетах України розширюється впровадження вивчення «другої/третьої іноземної мови», і для їхнього якісного вивчення потрібно застосовувати нові методики викладання. Первісним і найбільшим за обсягом є процес осягнення лексичного матеріалу, який поряд із граматичним, формує білінгвальну особистість, водночас і створює заплутаність; помилковість відтворення, запам'ятовування учнями під час процесу вивчення декількох мов. Так когнітивний підхід (застосування мнемоніки) став пріоритетним у нинішній педагогіці навчання лексики, а метод асоціацій окреслив можливість осягнення семантики за принципом підкріплення емотивного спектру (пригадування, уявлення подій) із семантикою рідної мови (за образністю) та уже вивченої першої іноземної (за критично-логічним ланцюжком асоціацій).

Аналіз останніх досліджень. Дослідження впровадження інноваційних методів у сучасній педагогічній системі є пріоритетним напрямком праць вчених сьогодення. Цими питаннями займались Ю. Дорошенко, С. Стеблюк, В. Радкевич, С. Гунько (Гунько, 2010), а С. Шелудченко і Я. Малаховська зокрема досліджували інноваційні підходи мнемотехніки при вивченні англійської мови молодшими школярами загалом та учнями з особливими потребами зокрема. Вчені свою увагу скеровують, у першу чергу, на вивченні першої іноземної мови в молодших класах (англійської), однак вивчення німецької мови в ланці вищих навчальних закладів за допомогою технологій мнемоніки, насамперед асоціативних рядів, є недослідженим аспектом педагогічної сфери сьогодення.

Актуальністю нашої статті є модернізація педагогічної науки крізь призму нових досліджень психології, аспектів діяльності мозку, соціології. Вивчення лексики у парадигмі іноземної мови є основою її вільного володіння, поряд з граматикую. Так вкраплення нових методик, які базуються на когнітивно-психологічній складовій формування мовної особистості (мнемотехнік, методу асоціацій) є пріоритетною формою досягнення психолого-педагогічних цілей, зумовлених новими умовами сьогодення: вільне спілкування з людьми різних національностей, лояльне ставлення до культури інших народів та можливість якісного фільтрування потоку інформації звідусіль (за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, які ми дотримуємось й зараз) (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти вивчення, викладання, оцінювання, 2003).

Мета нашої статті полягає в окресленні варіацій застосування методу асоціацій на університетських заняттях німецької мови як другої іноземної зі здобувачами вищої освіти на перших етапах.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ефективність навчання іноземної мови полягає, не лише в досягненні дидактичних цілей: достатнього рівня мовлення, читання, писання, аудіювання, але й у збереженні, активізації мотивації здобувачів освіти під час навчання, скерування намірів вчитись потягом життя. З розширенням системи дигітального підходу, використання ІКТ на заняттях іноземної мови студенти мають можливість написати листа представнику іншого народу, поспілкуватись через відеозв'язок з волонтерами – природними мовцями іншої мови тощо. Однак для цих всіх видів діяльності необхідним є набуття лексичних навичок, які пізніше з легкістю будуть накладатися на граматичні, комунікативні тощо.

Серед квінтесенції інноваційних методик найбільш продуктивною вбачаємо вкраплення принципів мнемоніки (з грецької – мистецтво запам'ятовування) – сукупності правил і прийомів, які полегшують запам'ятовування великої кількості фактів, відомостей (СУМ, т. 4, 1971: 792). Насамперед ця технологія запам'ятовування найбільш продуктивною буде при вивченні нової іноземної лексики учнями. Асоціація (лат. *associatio* – «з'єдную», «зв'язую») – поняття, що виникає при згадуванні іншого. Поняття «асоціація» було вве-

дено Дж. Локком, який вважав асоціації важливим засобом розвитку творчого мислення (Гусак, 2015: 59). Форманти виокремлення первісно символічної структури світосприйняття простежувались ще у мислителів Давньої Греції, насамперед Аристотеля, який окреслював метафоричну сутність когніції (за схожістю), метафоричну (за суміжністю) та антонімічну (утворення контрасту в межах однієї семантичної групи (чорнебіле: кольори; день-ніч: частини доби)).

Варто виокремити, що пізнавальна діяльність студентів у парадигмі осягнення нових мовних знань також домінантно скеровується на асоціативно-образних формах світосприйняття, адже активація творчого розвитку дозволяє корелювати різні суб'єкт-об'єктні зв'язки на основі фантазування, знаходження схожості та контрасту. Такий аспект діяльності на занятті залишається ефективним, адже «сприяє мимовільному засвоєнню лексичних одиниць, закріпленню їх на практиці, використанню в усному й писемному мовленні та поглибленню набутих знань» (Камінська, Шеремета, 2008: 63). Під час роботи асоціативної пам'яті розвивається уява, покращуються вміння аналізувати та синтезувати інформацію, синтезується творче і критичне мислення, а інформація, таким чином, швидше переходить до довготривалої пам'яті.

Ефективним є використання прийому асоціативного ланцюжка за звучанням під час осягнення нової лексики: спочатку лексема декодується за певним образом, який фонетично схожий до лексем в рідній мові. Зчеплення двох образів закріплюються в пам'яті за допомогою ще додання візуалізації (картинки або відео), а самостійне вкраплення студентів нових вивчених слів у діалоги і монологи з доданням емоцій дозволяє надовго зберегти цілісну систему семантики та знакової системи слова.

Так, наприклад, вивчення слова *die Scheibe* (скло) асоціюється з українським словом «шайба» і вчитель може сказати: «Шайба потрапила у вікно (скло)» (також диференціювати закінчення -e, яке репрезентує часто жіночий рід); лексему *der Koch* (повар) можна вивчити за допомогою такої міні-історії: «Роберт Кох довго «варив» свою паличку (Коха)», а також її продовжити: Роберт Кох був нобелівським лауреатом, до того ж і дуже благородною людиною (*nobel* – благородний); *putzen* (чистити) схоже на слово «пуцувати», тому варто скерувати увагу учнів на синонімію слів «чистити» і «пуцувати»; вивчення лексем *verlieren*, *verlor*, *verloren* можна відобразити через звукову асоціацію з українською лірою – «пропала ліра»

(також доцільним буде окреслення префікса *ver*); а при вивченні форм однини-множини лексеми «пігулка» *die Pille-die Pillen* можна асоціативну українську форму «пілулі», яка і за семантичним наповненням і за звучанням співвідноситься зі словом німецької мови як і слово *der Arm*, що співвідноситься із англійським – *arm*; *die Haare* схоже *hair*, а *Wimper* – на *winker*. Однак можуть і виникати труднощі з деякими міжмовними омонімами, адже, наприклад, лексема *gift* в англійській мові має значення «подарунок», а в німецькій – «отрута». Тому варто працювати зі словником та зосереджуватись на початках, окрім притаманних певній мові морфемних формантах перекладу, ще і на міжмовних особливостях.

Також важливим є скерування студентів на заняттях до історичного аспекту мовних процесів світу. Так, варто зауважити, що англійська та німецька мова знаходяться в парадигмі германських мов індоєвропейської сім'ї. Спершу можна відобразити схожі формування інтернаціональних слів: *мама*, *Mutter*, *mother*, сім'я, *Familie*, *family*, а також детермінувати зміни приголосних між деякими словами мов: англійської “b” на “v”, “f” в німецькій: *sieben->seven*, *halb-> half*; “d” на “t” *bread (half в староанглійській мові)->brot*; “sh” на “sch”: *fish->fisch*. Важливо звернути увагу на те, що здебільшого слова з такими змінними приголосними є здебільшого походження скандинавського періоду завоювань та змішування населення. Також на заняттях з історичними окресленнями мовних особливостей варто простежити пересування приголосних за законом Грімма, що дозволить синтезувати попередні знання та, знайшовши в схожих опозиціях звуки, усвідомити написання та звучання частини слів.

волосся – *die Haare* («щось схоже на стрижку каре, заміна першої літери на *x* – *die Haare*, важливо скерувати форму однини (в середньому роді) *das Haar*, запам'ятати можна за узагальненням приналежності волосини для всіх: і жінок, і чоловіків), палець ноги *der Zeh-die Zehen*. (схоже на муху *це-це* – виокреслює вчитель різницю найменування пальців ніг та рук, що не корелює з українськомовним лексичним фондом).

Відразу вкраплення слів у мовлення (ще й із застосуванням максимально наближених варіацій діалогу/монологу до життєвих) дозволить учням швидко диференціювати лексему та правильно її вживати, а інтервальне повторення забезпечить перехід слів у довготривалу пам'ять.

Важливо зауважити також і те, що при використанні асоціативного запам'ятовування є певні небезпеки: студент може при пригадуванні

«штучних» (лише звукових асоціацій) плутати семантику іншомовного слова, додавати невласливу йому конотаційну складову або замінити значення лексем першої іноземної мови. Для того, аби це максимально уникнути таких варто залучати до роботи різні органи чуття, наприклад, якщо говоримо про слово «біль», то маємо змогу наблизити студентів до внутрішнього відчуття мисленнєвим подразненням якоїсь частини тіла; вивчаючи фрукти і овочі, підлітки можуть покуштувати/доторкнутись/пригадати їхній смак, називаючи кожен (порівнявши із семіотикою англійської складової); також доміантним елементом є паралельна візуалізація за допомогою картинок/фото та відеосупроводу з автентичною вимовою слів та постійне влиття студентів в культурологічну парадигму іншої нації, зазначаючи відмінність від української структури та світогляду носіїв першої іноземної мови (здебільшого англійської).

Важливим спектром під час асоціативного запам'ятовування слів також є й емоційна складова, яка домінує при пригадуванні учнями ситуацій зі свого життя, де фігурували щойно вивчені іншомовні слова (автобіографічний аспект) або ж розігруванні діалогу, максимально наближеного до життєвих ситуацій (ілокутивний формант).

Ще однією варіацією використання асоціативного ряду є декодування семантики через вкраплення іноземних слів у синтаксичну конструкцію, пріоритетно насиченою лексемами рідної мови (90%). Так, через логічні зв'язки студенти за сенсом всього речення та збереженням предикативного центру здогадуються значення невідомих слів. Наприклад, «За традицією, моя (die) Mutter (мама) щодня ввечері готує das Abendessen (вечерю). Сьогодні вона запланувала спекти піцу та посмажити картоплю. Спочатку (die) Mutter (мама) для піци заміщує der Teig (тісто), поєднуючи das Mehl (борошно) з водою, потім буде його backen (пекти). Через 10 хвилин, вона почала готувати другу страву: для цього почистила die Kartoffel (картоплю) та почала її braten (смажити). Повертаючись до піци, (die) Mutter (мама) виклала на der Teig (тісто) куряче (das) Fleisch (м'ясо) та (der) Käse (сир), який буде тягнутися після приготування. Як наслідок, das Abendessen (вечеря) виявилась дуже lecker (смачною)!» Важливим є виокремлення артиклів в німецькій мові (позиціонування родів лексем), адже ще однією труднощами

є неправильний переклад слів (українсько-німецький) відповідно до родової приналежності.

Рекомендованим є вкраплювати німецькі слова в початкових формах, адже первісне запам'ятовування видозміни може призвести до постійного його вживання у невласливих граматичних позиціях. А при наданні первісних форм, вчитель зауважує, що це інфінітивні варіанти дієслів та іменники в початковому Називному відмінку.

Варто зауважити, що при традиційному вивченні лексики – за допомогою перекладу, фонетичний комплекс не зливається із семантикою одразу, адже проходить семіотичний фільтр рідної мови і тільки через нього підкріплює образну складову лексеми. Однак коли цілеспрямований процес розвитку образного, асоціативного мислення проходить водночас через аудіальний, візуальний (зображення ситуації-асоціації та написання самого слова), подекуди кінестетичний аспект сприйняття, лексеми «оживають» та одразу цілеспрямовано застосовуються на практиці. Така діяльність активізує мотивацію вивчення складних аспектів німецької мови (з переходом на граматичний), пришвидшує процес виходу з рівнів A1-A2 на вищі, де вже будуть застосовуватись логічні структури індукції, форманти критичного мислення.

Висновки. Отже, згідно з сучасним процесом європейської інтеграції українська система освіти вдосконалилась до нових умов життя, зокрема структура осягнення мови отримала розширення у варіації вибору другої іноземної мови. Така пізнавальна діяльність може деформувати вже вивчені номінативи першої іноземної мови, тому для полегшення сприйняття та підвищення мотивації ефективним вбачаємо асоціативний вид декодування та запам'ятовування головно лексичного фонду. Найпродуктивнішим вбачаємо створення асоціативного ланцюжка на основі фонетичної схожості з лексемами української мови (з аудіо, відеопідкріпленням їхнього вживання) та автобіографічний асоціативний зв'язок лексеми з певною ситуацією. Саме такі аспекти осягнення лексичного фонду водночас і розвивають когнітивно-емоційну сферу пізнання студентів, і дозволяють за допомогою вкраплення історичних аспектів зрозуміти більшість моментів схожості фонетичної структури лексем, і як наслідок правильно усвідомлювати їх дефініції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. Переклад з англ. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Гунько С. Метод асоціативних символів – сучасний високоефективний метод вивчення іноземної мови на початковому етапі. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. № 8. С. 319–329.
3. Гусак Л. Психолінгвістичні аспекти асоціативного навчання іноземних мов. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. № 2. С. 59–66.
4. Камінська Н., Шеремета О. Ігрові моменти на уроках німецької мови : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 80 с.
5. СУМ – Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні; редкол. : І. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 4: І-М / ред. тому : П. Доценко, Л. Юрчук. 840 с.

REFERENCES

1. Bilodid I. (Red.). (1970–1980). *Slovnuk ukrainskoi movy: v 11 t.* [Dictionary of the Ukrainian language] Kyiv : Naukova dumka. T. 4, 840. [in Ukrainian]
2. Hunko S. (2010) *Metod asotsiatyvnykh symboliv – suchasnyi vysokoeffektyvnyi metod vyvchennia inozemnoi movy na pochatkovomu etapi.* [The method of associative symbols is a modern, highly effective method of learning a foreign language at the initial stage] *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 8. 319–329. [in Ukrainian]
3. Husak L. (2015) *Psykholinhvistychni aspekty asotsiatyvnoho navchannia inozemnykh mov.* [Psycholinguistic aspects of associative learning of foreign languages] *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*. № 2, 59–66. [in Ukrainian]
4. Kaminska N., Sheremeta O. (2008) *Ihrovi momenty na urokakh nimetskoï movy: navch. posib.* [Game moments in German language lessons: teaching. manual] Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 80. [in Ukrainian]
5. Nikolaieva S. (Red.) (2003). *Zaghalnoievropeïski rekomendacii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, ociniuvannia.* [Pan-European recommendations on language education, learning, teaching, and evaluation] Kyiv : Lenvit, 273. [in Ukrainian]